

PRO TEST

SŁO WN IK

cz. 2

#ADWO-
KATURA
JEST
KOBIETA

KRONIKA
PISMO IZBY ADWOKACKIEJ W ŁODZI

OPRACOWAŁ:

ADW. KACPER MARCINIAK

PROCEDURY KARNE

PRZESZUKANIE OSOBY I KONTROLA OSOBISTA – PORADNIK

I. Wstęp

Choć w potocznym rozumieniu instytucja przeszukania osoby jest tożsama z kontrolą osobistą, występują między nimi zasadnicze różnice. Z uwagi na daleko idącą ingerencję przeszukania osoby w jej podstawowe i przyrodzone prawa (godność osobista, nietykalność, prywatność – art. 30, art. 41 i art. 50 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka), w demokratycznym państwie prawa przepisy regulujące tę instytucję nie powinny podlegać wykładni rozszerzającej, a nadto nie powinny występować w systemie prawa inne czynności o zbliżonych do przeszukania skutkach. Niestety w polskim porządku prawnym prócz przeszukania osoby (regulowanego przepisami Kodeksu postępowania karnego – dalej: k.p.k. i Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia – dalej: k.p.w.) istnieje też kontrola osobista (uregulowana w ustawie o Policji). Niniejszy poradnik ma na celu krótkie omówienie różnic występujących między tymi czynnościami i uwarunkowań prawnych każdej z nich.

II. Przeszukanie osoby lub odzieży

Przeszukanie osoby (art. 219 § 2 k.p.k. i art. 44 k.p.w.) podlega tym samym rygorom co przeszukanie pomieszczeń (lub innych miejsc) i powinno być dokonane zgodnie z celem tej czynności, z zachowaniem umiaru oraz w granicach niezbędnych dla osiągnięcia celu tych czynności przy zachowaniu należytej staranności, w poszanowaniu prywatności i godności osób, których ta czynność dotyczy oraz bez wyrządzania niepotrzebnych szkód i dolegliwości (art. 227 k.p.k. i art. 44 § 2 k.p.w.).

Wśród wymagań dotyczących przeszukania (zarówno pomieszczenia, osoby jak i rzeczy) należy wymienić:

- a. obowiązek sporządzenia protokołu z czynności przeszukania (art. 143 § 1 pkt 6 k.p.k.). Ważne aby upewnić się, że protokół zawiera wszystkie istotne informacje dotyczące przeszukania i że są one zgodne z prawdą. Do protokołu można składać wszelkie zastrzeżenia co do tej czynności, a sporząd-

dający protokół nie może odmówić ich zamieszczenia w protokole, nawet gdy się z nimi nie zgadza;

- b. przeszukanie nie może być dokonane w porze nocnej (tj. od godz. 22:00 do godz. 6:00) – za wyjątkiem wypadków niecierpiących zwłoki. Pojęcie to jest niedookreślone, co praktycznie umożliwia organom ścigania nieprzestrzeganie regulacji dotyczącej pory przeszukania. Zasadność podjęcia czynności w porze nocnej podlega ocenie sądu na etapie rozpoznawania zażalenia na przeszukanie. Przeszukanie rozpoczęte za dnia można kontynuować w porze nocnej (art. 221 k.p.k. i art. 44 § 5 k.p.w.);
- c. przeszukania dokonuje prokurator albo (na polecenie sądu lub prokuratora) Policja (lub inny organ – w ramach swych kompetencji) – art. 220 k.p.k. i art. 44 § 3 k.p.w..
- d. jeżeli przeszukania dokonuje Policja (lub ww. inne organy) obowiązana jest ona okazać osobie poddanej przeszukaniu stosowne postanowienie sądu lub prokuratora i to przed przystąpieniem do przeszukania. Jednakże w wypadkach niecierpiących zwłoki, jeżeli postanowienie sądu lub prokuratora nie mogło zostać wydane, czynność ta może zostać przeprowadzona po okazaniu nakazu kierownika odpowiedniej jednostki lub legitymacji służbowej (art. 220 k.p.k. i art. 44 § 3 k.p.w.). Przesłanka „wypadku niecierpiącego zwłoki” jest nie do zakwestionowania na etapie samego przeszukania, a weryfikuje ją sąd rozpoznając wnioski Policji o zatwierdzenie przeszukania składany po przeprowadzeniu czynności. W tym wypadku konieczne jest zgłoszenie przez osobę, u której dokonywane jest przeszukanie (do protokołu przeszukania) żądania doręczenia postanowienia w przedmiocie zatwierdzenia czynności przeszukania. Policja powinna o tym pouczyć.

- e. przy przeszukaniu osoby lub rzeczy ma prawo być obecna osoba wskazana przez osobę poddaną przeszukaniu, jeżeli nie uniemożliwia lub nie utrudnia to przeszukania w istotny sposób (art. 224 § 2 k.p.k. i art. 44 § 5 k.p.w.).

Dodatkowym wymogiem przy przeszukaniu osoby lub odzieży (na osobie poddanej przeszukaniu) jest to, aby czynności tej dokonywała w miarę możliwości osoba tej samej płci (art. 223 k.p.k. i art. 44 § 5 k.p.w.).

Przy przeszukaniu osoby lub odzieży zazwyczaj dochodzi do zatrzymania rzeczy (w tym nośników danych). Policja ma obowiązek wydać osobie, u której przeszukanie jest dokonane, pokwitowanie zatrzymania rzeczy (art. 228 § 3 k.p.k. i art. 44 § 5 k.p.w.). Ważnym jest by dopilnować, aby wszystkie przedmioty (i dokumenty) były dokładnie opisane w sposób umożliwiający ich późniejszą identyfikację.

Na postanowienie o przeszukaniu (a także na zatrzymanie rzeczy i inne czynności) osoby, których prawa zostały w wyniku dokonania tych czynności naruszone (a więc nie tylko osoby poddane przeszukaniu), mogą wnieść (w terminie 7 dni) zażalenie do sądu rejonowego właściwego ze względu na miejsce przeprowadzenia przeszukania. O tym prawie Policja winna pouczyć osoby poddane przeszukaniu.

III. Kontrola osobista

Kontrola osobista uregulowana jest w ustawie o Policji, która to ustawa stawia Policji następujące cele działania (art. 14 ww. ustawy):

- rozpoznawania, zapobieganie i wykrywanie przestępstw i wykroczeń;
- poszukiwanie osób ukrywających się przed organami ścigania lub wymiaru sprawiedliwości, a także osób zaginionych.

Realizując te cele Policja wykonuje czynności operacyjno-rozpoznawcze, dochodzeniowo-śledcze i administracyjno-porządkowe.

Wykonując wyżej opisane czynności Policja ma prawo min. do (art. 15 ustawy o Policji):

- a. przeszukiwania osób i pomieszczeń (na zasadach określonych w k.p.k. i in. ustawach);
- b. dokonywania kontroli osobistej.

Kontrola osobista powinna być wykonywana w sposób możliwie najmniej naruszający dobra osobiste osoby kontrolowanej oraz w zakresie niezbędnym w danych okolicznościach do zrealizowania celu kontroli.

Kontrola osobista polega na sprawdzeniu (art. 15d ustawy o Policji):

- a. zawartości odzieży, obuwia i przedmiotów, które znajdują się na ciele osoby kontrolowanej, bez odsłaniania przykrytej odzieżą powierzchni ciała;
- b. zawartości podręcznego bagażu oraz innych przedmiotów, które posiada przy sobie osoba kontrolowana;
- c. zawartości odzieży, obuwia i przedmiotów, które znajdują się na ciele osoby kontrolowanej, z odsłonięciem przykrytych odzieżą powierzchni ciała w celu oraz w zakresie niezbędnym do odebrania broni, przedmiotów niebezpiecznych, przedmiotów, których posiadanie jest zabronione, podlegających przypadkowi lub mogących stanowić dowód w postępowaniu, ale tylko gdy ujawniono ich posiadanie przez osobę kontrolowaną podczas sprawdzenia, o którym mowa w punktach a. i b. powyżej (czyli w trakcie kontroli odzieży, obuwia i in. przedmiotów bez odsłaniania przykrytej odzieżą powierzchni ciała lub przy kontroli bagażu czy innych przedmiotów podręcznych), a także tylko wtedy, gdy inny sposób jest niewystarczająca do ich odebrania.

d. jamy ustnej, nosa, uszu oraz włosów osoby kontrolowanej;

e. miejsc intymnych osoby kontrolowanej, w szczególności uzasadnionych przypadkach.

Podczas sprawdzenia zawartości odzieży z odsłonięciem przykrytych nią części ciała i podczas sprawdzania miejsc intymnych osoba kontrolowana powinna być częściowo ubrana. Policjant najpierw sprawdza część odzieży, a przed sprawdzeniem kolejnej części umożliwia osobie kontrolowanej włożenie odzieży już sprawdzonej.

Kontroli można dokonać wzrokowo lub manualnie, a w wypadku przeszukania odzieży, obuwia i bagażu – przy użyciu psa służbowego lub innych środków technicznych.

Policjant dokonujący kontroli osobistej, przed jej rozpoczęciem ma obowiązek:

- a. podać swój stopień, imię i nazwisko w sposób umożliwiający odnotowanie tych danych, a policjant nieumundurowany, na żądanie osoby kontrolowanej, okazuje również legitymację służbową w taki sposób, aby osoba kontrolowana miała możliwość odczytać i zanotować numer i organ, który wydał legitymację oraz nazwisko policjanta;
- b. podać podstawę prawną i przyczynę podjęcia kontroli osobistej (w zakresie podstawy prawnej będzie to zazwyczaj art. 15 ustawy o Policji, ale musi też podać przyczynę, czyli. tzw. podstawę faktyczną, tzn. wskazać o posiadanie jakich przedmiotów podejrzewa osobę kontrolowaną);
- c. wylegitymować osobę kontrolowaną oraz inne osoby, jeżeli uczestniczą w czynności.

Policjant może:

- a. wezwać osobę kontrolowaną do dobrowolnego wydania przez nią broni i innych ww. przedmiotów (tj. przedmiotów niebezpiecznych, zakazanych, podlegających przepadkowi lub mogących stanowić dowód w postępowaniu);
- b. żądać opróżnienia przez osobę kontrolowaną kieszeni, innych części odzieży lub przedmiotów znajdujących się na jej ciele lub przez nią posiadanych, jak również może żądać przyjęcia przez osobę kontrolowaną odpowiedniej pozycji ciała w sposób umożliwiający sprawdzenie miejsc intymnych.

Przy dokonywaniu kontroli osobistej policjant dokonuje sprawdzenia informacji o osobie kontrolowanej, jej dokumentach i przedmiotach w policyjnych systemach informacyjnych (w tym międzynarodowych), a także pobiera niezbędne dane osobowe osoby kontrolowanej lub innych osób uczestniczących w czynności oraz dane dotyczące posiadanych przez osobę kontrolowaną dokumentów i podlegających sprawdzeniu przedmiotów.

Kontroli osobistej dokonuje policjant tej samej płci, co osoba kontrolowana, w miejscu niedostępnym w czasie wykonywania kontroli dla osób postronnych. Nie dotyczy to wypadków „niezwłocznych”, przez które rozumie się w szczególności okoliczności mogące stanowić zagrożenie życia lub zdrowia ludzkiego lub mienia (w taki wypadku kontrola powinna być przeprowadzona w sposób możliwie najmniej naruszający dobra osobiste osoby kontrolowanej).

Podczas kontroli osobistej może być obecna osoba przybrana przez policjanta, a także osoba wskazana przez osobę kontrolowaną (ale tylko wtedy, gdy nie uniemożliwi to lub nie utrudni w istotny sposób przeprowadzenia kontroli).

Osoba kontrolowana jest obowiązana umożliwić policjantom dokonanie kontroli.

Po zakończeniu kontroli osobistej policjant poucza osobę kontrolowaną o prawie do złożenia zażalenia na tę czynność, oraz o prawie do żądania sporządzenia protokołu z kontroli, z którego to prawa zaleca się skorzystać.

PROTOKÓŁ

Protokół sporządza się jeśli:

- a. osoba kontrolowana zgłosiła takie żądanie bezpośrednio po dokonaniu kontroli;
- b. ujawniono u osoby kontrolowanej broń lub inne ww. przedmioty (tj. przedmioty niebezpieczne, zakazane, podlegające przepadkowi lub mogące stanowić dowód).

Protokół zawiera w szczególności:

- a. oznaczenie czynności, podstawy prawnej i przyczyny jej podjęcia, miejsca oraz danych osoby kontrolowanej i osób uczestniczących w kontroli (imię, nazwisko, PESEL, datę urodzenia, nr i serię dowodu tożsamości);
- b. datę i godzinę rozpoczęcia i zakończenia czynności;
- c. dane policjanta dokonującego czynności (stopień, imię, nazwisko oraz nazwę jednostki organizacyjnej Policji);
- d. nazwę jednostki organizacyjnej Policji, właściwej ze względu na miejsce dokonania kontroli;
- e. przebieg czynności, oświadczenia i wnioski jej uczestników;
- f. spis znalezionych i odebranych przedmiotów oraz w miarę potrzeby ich opis;
- g. pouczenie osoby kontrolowanej o jej prawach;

- h.** w miarę potrzeby stwierdzenie innych okoliczności dotyczących przebiegu czynności.

ZAŻALENIE

Osobie kontrolowanej przysługuje zażalenie do sądu rejonowego właściwego ze względu na miejsce dokonania kontroli – w celu zbadania zasadności, legalności i prawidłowości jej dokonania.

Zażalenie należy złożyć za pośrednictwem jednostki organizacyjnej Policji właściwej według miejsca dokonania kontroli (jednostka ta powinna być wskazana w protokole), w terminie 7 dni od dnia jej dokonania.

IV. Podsumowanie

Na podstawie powyższej analizy przepisów można wskazać następujące (najważniejsze) różnice między przeszukaniem osoby, a kontrolą osobistą:

1. Sporządzenie protokołu jest zawsze wymagane przy przeszukaniu, zaś przy kontroli osobistej – tylko na żądanie osoby jej poddanej lub w razie ujawnienia w jej toku broni lub innych przedmiotów niebezpiecznych, przedmiotów, których posiadanie jest zakazane, przedmiotów podlegających przepadkowi lub mogących stanowić dowód w postępowaniu;
2. Pora dokonania czynności – przeszukiwanie może mieć miejsce jedynie w ciągu dnia (z ww. wyjątkami), zaś kontrola osobista może być dokonana o każdej porze;
3. Podstawa dokonania czynności – przy przeszukaniu osoby powinno to być postanowienie sądu lub prokuratora (za wyjątkiem sytuacji niecierpiących zwłoki i z zastrzeżeniem późniejszego ich zatwierdzenia), natomiast kontrola osobi-

sta dokonywana jest wyłącznie na żądanie Policji ze wskazaniem podstawy faktycznej i prawnej;

4. Podmiot dokonujący czynności – przy przeszukaniu osoby jest to prokurator, Policja lub inny organ (w ramach kompetencji przyznanych ustawą), zaś przy kontroli osobistej – wyłącznie Policja;
5. Zakres podejmowanych czynności – przy kontroli osobistej zasadą jest dokonywanie jej bez odsłaniania przykrytej odzieżą powierzchni ciała (z wyjątkami dotyczącymi znalezienia broni, innych niebezpiecznych przedmiotów lub przedmiotów, których posiadanie jest zabronione, podlegających przepadkowi lub mogących stanowić dowód w postępowaniu), zaś przy przeszukaniu osoby przyjmuje się brak tego ograniczenia.

Wśród cech wspólnych obu czynności należy wymienić w szczególności:

1. Wymóg dokonania czynności przez osobę tej samej płci co osoba poddana czynności (z ww. wyjątkami dotyczącymi wypadków niecierpiących zwłoki);
2. Zachowanie umiaru i poszanowanie godności osób – zarówno przeszukiwanie osoby jak i kontrola osobista powinny być dokonywane zgodnie z ich celem, z zachowaniem umiaru, w granicach niezbędnych dla osiągnięcia celu tych czynności, z należyłą starannością i w poszanowaniu prywatności i godności osób nimi objętych;
3. Możliwość uczestnictwa w czynności osoby dobranej przez osobę poddaną czynności;
4. Możliwość zaskarżenia czynności (jej podstaw jak i przebiegu) w drodze zażalenia.

<RONIKA
PISMO IZBY ADWOKACKIEJ W ŁODZI